

Tomáš Zima

Projev k 17. listopadu 2018

Velká aula Karolina Univerzity Karlovy

Vážené dámy, vážení pánové,

sešli jsme se dnes ve Velké aule staroslavného Karolina, v těchto slavnostních prostorách Univerzity Karlovy, abychom si společně připomněli události, k nimž v naší zemi došlo před devětsedmdesáti a před devěťadvaceti lety. Všichni velmi dobře víme, jak velký význam obě události mají, i to, jak úzce spolu souvisejí, třebaže je od sebe dělí dlouhých padesát let.

V obou případech, v listopadu 1939 i v listopadu 1989, šlo o to nejcennější, o lidské v někdejším Protektorátu Čechy a Morava a o půl století později v komunistickém Československu usilovali – o jejich svobodu. O svobodu, o kterou je připravili vůdci dvou totalitních režimů. O svobodu, jež je neodmyslitelně spjata s úspěšným rozvojem každé společnosti a každého státu, který má na mysli blaho svých občanů.

Vraťme se nejprve alespoň ve stručnosti do vzdálenější historie, do časů okupace naší země nacistickým Německem. Je příznačné, že první opravdu velké represe německých nacistů proti obyvatelům Protektorátu Čechy a Morava, jejichž první vrchol přišel právě 17. listopadu 1939, směřovaly proti vysokoškolským studentům a jejich učitelům. Představitelé okupačního režimu od samotného počátku, od jara téhož roku, správně chápali, že s lojalitou mladých lidí, studentů českých univerzit, nemohou ve svých plánech počítat. To potvrdila i masivní účast studentů na protiněmecké demonstraci u příležitosti československého státního svátku 28. října 1939. Brutální zásah okupantů proti demonstrujícím, jenž skončil vážným zraněním studenta lékařské fakulty Univerzity Karlovy Jana Opletala a smrtí mladého dělníka Václava Sedláčka, stál na počátku dalších dramatických událostí. Opletalova smrt, jeho pohřeb, následné nepokoje, jichž se účastnily desítky tisíc lidí, proto 17. listopadu přivedly německé úřady k osudovému rozhodnutí uzavřít české vysoké školy, zatknout a popravit devět studentů a internovat více než tisícovku dalších v koncentračním táboře Sachsenhausen-Oranienburg. Mnozí z nich strádání, jemuž zde byli vystaveni, nepřežili. Pobouření lidí na celém světě a neutuchající aktivita Ústředního svazu československého studentstva i československé exilové vlády v Londýně pak vyústily v tzv. „Prohlášení spojeneckých

studentů k 17. listopadu“, které v roce 1941 vyhlásilo tento den Mezinárodním dnem studentstva.

O padesát let později, kdy se již fakticky hroutily komunistické režimy ve střední a jihovýchodní Evropě, 17. listopadu 1989, vyšli studenti pražských vysokých škol do ulic znovu. Jak demonstrace, jejímž prvotním cílem bylo připomenout si oběti nacismu před padesáti lety a na níž s ohledem na situaci v zemi zazněla rovněž kritická slova na adresu vládnoucího režimu, skončila, je všeobecně známo. Právě tato demonstrace, přesněji řečeno její násilné rozehnání speciálními jednotkami policie, se stalo impulsem k tzv. sametové revoluci, tj. k pádu komunismu v Československu, k volbě Václava Havla hlavou státu a současně i k obnovení svobody a k nástupu demokratického režimu, z jehož výhod se těšíme dodnes.

Jak jsem řekl už na začátku svého projevu, obě události, jež si dnes připomínáme, mají mnoho společného. V obou případech představitelé represivní státní moci zaútočili proti těm, v nichž spatřovali největší nebezpečí – proti studentům vysokých škol a jejich učitelům, tedy proti těm, jimž bylo a je za všech okolností bytostně vlastní svobodné myšlení, svobodná argumentace, svobodné rozhodování a touha po svobodě.

Dnes ale nechci mluvit pouze o historii, jakkoli je pro nás důležitá, nýbrž i o tom, jak důležitou roli hrají univerzity v boji za zachování svobodné společnosti v současné době. Tato role je zcela nezastupitelná. Právě vysoká učení na celém světě by totiž měla být a často také jsou opravdovými „baštami svobody“, místy svobodné výuky, svobodného bádání, výzkumu a – v neposlední řadě – místy, kde je možné vyjadřovat se zcela svobodně ke všem aktuálním problémům dnešní doby.

Tato skutečnost je o to důležitější, že v několika posledních letech žijeme v přelomovém čase, v přelomové době. Zdánlivé jistoty včerejška neplatí, svět kolem nás se mění rychleji, nežli stačí mnozí lidé reagovat. Západní společnost čelí výzvám, které nejsou o nic méně nebezpečné než ty, jimž jsme s vypětím všech sil odolali v poměrně nedávné minulosti. Země, v nichž panují demokratické poměry a ke kterým navzdory všem problémům, s nimiž se musíme vyrovnávat, jednoznačně patří Česká republika, jsou v dnešním světě v menšině. Dokonce i na periferii Evropy, „naší Evropy“, najdeme státy, jejichž zařazení mezi demokratické režimy je přinejmenším problematické.

Akademická obec včetně vedení naší univerzity si je této skutečnosti vědoma. Odvaha zastat se slabších a utlačovaných byla univerzitním učitelům a jejich studentům vždycky vlastní. Proto na solidaritu s lidmi, jimž je kdekoli ve světě ubližováno, nesmíme a nehodláme za žádných okolností rezignovat ani dnes. Bezpráví páchané na jiných lidech je jako bezpráví páchané na nás samotných, útlak druhých je i útlak nás samotných, oběti druhých jsou jako naše vlastní oběti. Možná vám tato slova přijdou až příliš patetická, ale opak je pravdou. Kdy jindy bychom měli takto mluvit než dnes, než 17. listopadu? Pokud bychom na hodnoty, na nichž stojí demokracie, rezignovali my, nemohli bychom se divit tomu, že na ně rezignují i ostatní. A to by byl nejen začátek konce světové demokracie, ale i začátek konce světové civilizace se vším, co k ní patří.

Této skutečnosti si byl velmi dobře vědom i profesor Tomáš Garrigue Masaryk, zakladatel a první prezident československého státu, jehož výročí si dnes připomínáme. Již na přelomu 19. a 20. století proto napsal, že „humanitní ideál vyžaduje, abychom soustavně, všude, vždy a ve všem odpírali zlému, vlastní i cizí ne-humanitě“ a „abychom naopak podporovali humanitní orgány osvětové, církevní, politické a národní povahy“. „Humanita“ nebyla pro Masaryka „žádnou sentimentalitou, nýbrž výsostným ideálem a také usilovnou prací“. Jsem bytostně přesvědčen o tom, že budeme-li se pevně držet těchto zásad, budeme činit jen a jen dobře.

Vážené dámy, vážení pánové,

je pro mě velkou ctí, že jsem k Vám dnes mohl jako rektor Univerzity Karlovy při této slavnostní příležitosti promluvit, že jsem mohl vzpomenout obětí temných událostí z listopadu 1939, stejně jako připomenout události, jež stály před více než čtvrtstoletím na počátku naší dnešní svobody. Věřím, že my všichni, kteří se jsme se tady dnes sešli, sdílíme stejné anebo velmi podobné myšlenky a pocity, že nám všem jde a vždycky půjde o zachování toho nejcennějšího odkazu událostí, které jsme si dnes připomněli, a sice svobody.

QBFFFE